

BẢO TỒN, PHÁT HUY GIÁ TRỊ

DI TÍCH LỊCH SỬ ATK

tại trung tâm thủ đô kháng chiến

TH.S. DỒNG KHẮC THỌ*

Kháng chiến toàn quốc bùng nổ (19/12/1946) các huyện Định Hóa, Đại Từ, Phú Lương, Võ Nhai (Thái Nguyên) cùng huyện Chợ Đồn, Chợ Mới (Bắc Kạn) và huyện Sơn Dương, Yên Sơn, Chiêm Hóa (Tuyên Quang) đã trở thành An toàn khu (ATK) của Trung ương. ATK - tức An toàn khu ở chiến khu Việt Bắc là nơi có địa thế "tiến khả dĩ công, thoái khả dĩ thủ" với núi rừng hùng vĩ, nhiều hang động, suối, thác nước, đồng ruộng tốt, có thể đảm bảo tạm thời về kinh tế tự cung tự cấp, với "địa lợi nhân hòa", đồng bào các tộc người một lòng, một dạ tin yêu, bảo vệ nơi ở làm việc bí mật, an toàn của các cơ quan Trung ương Đảng, Chủ tịch Hồ Chí Minh, Bộ Quốc phòng... để từ đây, phát đi nhiều quyết sách quan trọng liên quan đến vận mệnh của dân tộc, với những sự kiện lịch sử quan trọng. Nơi đây nhiều đơn vị quân đội, cơ quan nhà nước, đoàn thể đã ra đời. Từ những giá trị to lớn, ý nghĩa lịch sử trọng đại và tầm quan trọng đặc biệt đó Đảng, Nhà nước ta đã khẳng định:

* GIÁM ĐỐC BAN QUẢN LÝ DI TÍCH VÀ DANH THẮNG THÁI NGUYÊN

Chiến khu Việt Bắc là một quần thể di tích quan trọng bậc nhất của dân tộc Việt Nam ở thế kỷ XX, một "Thủ đô kháng chiến" với các vùng di tích trọng điểm: Pác Bó (Cao Bằng), Tân Trào (Tuyên Quang), ATK Định Hóa, Chợ Đồn, Chiêm Hóa, Sơn Dương, Yên Sơn (Thái Nguyên, Bắc Kạn, Tuyên Quang), một vùng di tích có ý nghĩa và giá trị trên nhiều mặt.¹

Trở lại với thời gian Kháng chiến chống Pháp, Chủ tịch Hồ Chí Minh cùng các cơ quan Trung ương Đảng, Chính phủ, Bộ tổng tư lệnh thường di chuyển, chỉ đạo hoạt động từ ATK Định Hóa sang Võ Nhai, lên Chợ Đồn, về Sơn Dương, Yên Sơn, Chiêm Hóa, Đại Từ, nhưng đều quay lại trụ ở ATK Định Hóa là chính.

Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã nhận định trong tham luận: *ATK Định Hóa trung tâm thủ đô kháng chiến chống thực dân Pháp (12/5/1997)².*

Các quyết sách lớn của Đảng, Chính phủ phần lớn đều quyết định trên đất Định Hóa.

Hạ quyết tâm tiêu diệt địch tấn công lên Việt Bắc, quyết định triển khai đại đội độc lập, tiểu đoàn tập trung trên toàn quốc... hạ quyết

tâm mở chiến dịch giải phóng biên giới, các chiến dịch Trung Du, Hoàng Hoa Thám, Hà Nam Ninh, chiến dịch Hòa Bình, Tây Bắc, Sầm Nưa, chiến cuộc Đông Xuân 1953 - 1954. Đồng chí Phạm Văn Đồng từ đây đi họp Hội nghị Giơ ne vơ và sau khi ký hiệp nghị cũng trở lại nơi đây.

Nhiều chủ trương, đường lối kháng chiến kiến quốc được quyết định ở đây. Và từ đây Trung ương Đảng, Bác Hồ, Chính phủ lãnh đạo toàn quốc thực hiện...

Huyện Định Hóa với 24 xã, thị trấn thì có 7 xã, thị trấn và huyện được tuyên dương Anh hùng Lực lượng vũ trang nhân dân trong Kháng chiến chống thực dân Pháp.

Những di tích lịch sử cách mạng ở ATK - "Thủ đô kháng chiến" - đã trở thành những di sản văn hóa quý báu để bảo tồn, phát huy giá trị, giáo dục truyền thống cách mạng, học tập làm theo tư tưởng, đạo đức Hồ Chí Minh gắn với phát triển kinh tế xã hội của đất nước.

Hiện trạng quản lý, bảo tồn các di tích lịch sử cách mạng tại ATK - Thủ đô kháng chiến

Số lượng các di tích lịch sử ATK (giai đoạn 1941 - 1954) do Bảo tàng tỉnh Thái Nguyên thống kê tính đến thời điểm năm 1998 có 199 di tích lớn nhỏ, cụm ATK Định Hóa mới phát lộ 97 điểm di tích, các khu vực còn lại là 102 di tích. Kết quả khảo sát thực trạng cho thấy:

Trong 232 điểm di tích lịch sử cách mạng mới có 21 trên tổng số 58 di tích quan trọng được Bộ Văn hóa - Thông tin (nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch) xếp hạng cấp quốc gia, số còn lại do Bảo tàng Thái Nguyên phối hợp cùng phòng văn hóa các huyện quản lý. Các di tích đặc biệt quan trọng chưa được đầu tư xứng đáng với giá trị và ý nghĩa vốn có của nó. Các tư liệu, hiện vật có liên quan đến ATK - Thủ đô kháng chiến cũng như di sản văn hóa phi vật thể chưa được sưu tầm, điều tra đầy đủ. Số tư liệu hiện vật này hiện chỉ được lưu giữ tại Bảo tàng Cách mạng Việt Nam, Bảo tàng Hồ Chí Minh... Một phần các tư liệu quý hiện còn do cá nhân lưu giữ. Việc tiếp tục khảo sát, bổ sung các tư liệu lịch sử cũng như các tư liệu, hiện vật liên quan đến các di tích ATK, nhằm xây dựng một cơ sở dữ liệu trên máy tính phục vụ quản lý di tích, nghiên cứu khoa học cũng như giới thiệu, thông tin cho khách

tham quan một cách khoa học, đầy đủ về di tích lịch sử cách mạng tại ATK - Thủ đô kháng chiến cũng như di sản văn hóa phi vật thể là vô cùng cần thiết.

Trải qua thời gian hơn nửa thế kỷ, cùng với sự phá hoại của môi trường, chiến tranh, con người, đa số các di tích ATK không còn giữ được, mà chỉ là địa điểm di tích với những dấu vết mờ nhạt, riêng cảnh quan, với cây cỏ thụ, rừng cọ, thác nước, suối còn khá nguyên vẹn.

Các di tích đã được đầu tư phục hồi, tôn tạo

Ngày 27/7/1995, Thủ tướng Chính phủ ra quyết định số 70/TTg phê duyệt Dự án Bảo vệ, phát huy di tích lịch sử cách mạng và phát triển kinh tế xã hội vùng ATK huyện Định Hóa, tỉnh Bắc Thái (1995 - 2000). Một phần hạng mục tôn tạo, phục hồi di tích trong giai đoạn I đã và hoàn thành, như:

Nhà trưng bày ATK Định Hóa, nhà bia, hàng rào, túp trụ, đường dạo, phục hồi một số đoạn hầm tại di tích Tỉn Keo; xây dựng bia tôn vinh tại bãi Thàn Mát - Làng Quặng; phục hồi di tích lán Bác Hồ tại Khuôn Tát - xã Phú Đình.

Di tích thành lập Đại đoàn 308 Quân Tiên Phong (1949) tại Đồn Đu, Phú Lương đã được Sư đoàn 308 đầu tư xây dựng nhà bia ghi dấu sự kiện; di tích Rừng Khuôn Mảnh tại Tràng Xá, Võ Nhai được đầu tư tôn tạo chống xuống cấp.

Di tích Ngày Thương binh liệt sĩ 27/7 tại Bàn Cờ (Đại Từ) được Bộ Lao động Thương binh và Xã hội đầu tư tôn tạo...

Về cảnh quan môi trường di tích

Việc khai thác chặt phá rừng bừa bãi cùng với công cuộc phát triển kinh tế của dân địa phương đã làm thay đổi bộ mặt, cảnh quan môi trường tại các điểm di tích: Các khu rừng Việt Bắc cũ hiện không còn, nhiều công trình mới được xây dựng (nhà ở của người dân địa phương, công trình công cộng, cơ sở hạ tầng). Nhiều điểm di tích, khu vực thuộc vành đai bảo vệ I bị xâm phạm nghiêm trọng (quỹ đất vẫn do nhân dân địa phương quản lý), nhiều suối, thác bị cạn kiệt nước do rừng đầu nguồn bị chặt phá...

Ngày 17/5/1997, Thủ tướng Võ Văn Kiệt đáp máy bay lên thẳng khảo sát tổng thể di tích chiến khu Việt Bắc, từ Cao Bằng - Bắc Kạn - Lạng Sơn - Tuyên Quang - Thái Nguyên, rồi xuống xã Phú Đình cất bằng khai trương Nhà

trưng bày ATK Định Hóa. Sau đó Thủ tướng có quyết định số 784/TTg ngày 22/9/1997 giao Bộ Văn hóa - Thông tin chủ trì xây dựng Quy hoạch tổng thể bảo tồn, tôn tạo và phát huy khu di tích lịch sử cách mạng Chiến khu Việt Bắc, mở ra cho việc bảo tồn, phát huy giá trị các di tích lịch sử ATK - Thủ đô kháng chiến một tầm cao mới trong thời kỳ hội nhập, mở cửa phát triển du lịch.

Ngày 25/1/1999 Chính phủ có quyết định số 984/QĐ - TTg phê duyệt Đề án quy hoạch mở ra một bước ngoặt, động lực mới trong bảo tồn, phát huy và gắn kết khai thác di sản văn hóa (vật thể và phi vật thể) với du lịch và xây dựng hạ tầng cơ sở, phát triển kinh tế - xã hội ở các địa phương tương ứng.

Tháng 12/2000, thông qua Bảo tàng Cách mạng Việt Nam, Bộ Văn hóa - Thông tin đầu tư thí điểm phục hồi 2 lán di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Tản Keo, xã Phú Đình, huyện Định Hóa bằng vật liệu mới. Hệ thống di tích lịch sử - cách mạng ATK - Trung tâm thủ đô kháng chiến ở Định Hóa đã dần được phục hồi, tôn tạo, phát huy khá hiệu quả, được Đảng, Chính phủ chọn năm 2007 là Năm du lịch quốc gia Thái Nguyên, Về Thủ đô gió ngàn - chiến khu Việt Bắc, kỷ niệm 60 năm (1947 - 2007) Trung ương Đảng, Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh lên ATK Định Hóa lãnh đạo cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp.

Từ đó, Bảo tàng Cách mạng Việt Nam, các cơ quan chuyên ngành bảo tồn cùng Bảo tàng tỉnh Thái Nguyên đã đề ra các giải pháp hữu hiệu trong đầu tư phục hồi, bảo tồn, tôn tạo di tích lịch sử cách mạng ATK - Thủ đô kháng chiến. Dựa trên sự phân bố, căn cứ vào tính chất và ý nghĩa lịch sử của các di tích để phân ra các cụm, trong các cụm có các trung tâm và trong mỗi trung tâm chọn ra các di tích hạt nhân để ưu tiên đầu tư phục hồi, tôn tạo. Bước đầu, hệ thống các di tích lịch sử ATK được phân làm hai hệ thống để quy hoạch, phục hồi tôn tạo.

Các di tích lịch sử ATK - Trung tâm thủ đô kháng chiến Thái Nguyên được quy hoạch thành hai cụm lớn³:

- Cụm di tích lịch sử ATK Định Hóa.
- Cụm di tích lịch sử ATK Đại Từ và các huyện còn lại.

Trong cụm Định Hóa phân thành các trung

Đông Khắc Thọ: *Bảo tồn, phát huy giá trị...*

tâm: Chợ Chu - Quán Vương; Phú Đình - Diễm Mặc; Định Biên - Bảo Linh; Thanh Định; Trung Lương; Bình Thành; Đông Thịnh và các xã phía Nam -- Đông Nam huyện Định Hóa như: Phượng Tiến, Quy Kỳ, Linh Thông...

Cụm di tích lịch sử ATK Đại Từ và các huyện còn lại bao gồm các trung tâm: Đại Từ; Võ Nai; Phú Lương, Phú Bình; Phổ Yên; thành phố Thái Nguyên - thị xã Sông Công.

Trong các trung tâm, căn cứ vào giá trị lịch sử của các di tích chọn ra các di tích hạt nhân để ưu tiên đầu tư phục hồi, tôn tạo theo cách phân thành các nhóm di tích:

1- *Nhóm di tích đặc biệt quan trọng. Những di tích này cần phải được phục hồi tôn tạo, gồm:*

Các di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh như hệ thống hầm hào, lán ở làm việc tại đồi Nà Đình (Khuôn Tát) và Tản Keo (xã Phú Đình); Địa điểm di tích Phủ Chủ tịch đầu tiên, nơi làm việc của Bác Hồ ở đồi Khau Tý, xã Diễm Mặc, ATK Định Hóa (20/5/1947);

Di tích nơi ở và làm việc của Tổng Bí thư Trường Chinh tại Nà Mòn (xã Phú Đình); Địa điểm di tích Đình Làng Quặng (xã Định Biên); Tu sửa, nâng cấp và bảo tồn các di tích: nhà ông Nguyễn Văn Lá và ông Nông Đình Lăng, là những nơi ở và làm việc của quyền Trưởng ban Thường trực Quốc hội Tôn Đức Thắng và cơ quan; nhà bà Phùng Thị Vân - nơi ở của Tổng Bí thư Trường Chinh ở xóm Phụng Hiến, xã Diễm Mặc;

Tu sửa, nâng cấp di tích Căng Bá Vân (xã Bình Sơn, thị xã Sông Công) và chùa Mai Sơn (xã Kha Sơn, Phú Bình).

2- *Nhóm di tích quan trọng liên quan trực tiếp đến các sự kiện chính trị, lịch sử (cần xây dựng nhà bia kết hợp với hệ thống phù điêu nghệ thuật nhằm tôn vinh giá trị lịch sử và truyền thống), bao gồm:*

Địa điểm di tích Đại hội Tuyên dương Anh hùng chiến sĩ thi đua toàn quốc lần thứ nhất (1952) ở Khuân Lân, Hợp Thành (Phú Lương); Địa điểm di tích Cơ quan Tổng bộ Việt Minh (xã Diễm Mặc); Địa điểm di tích Trường Nguyễn Ái Quốc (xã Bình Thành); Địa điểm di tích Việt Nam giải phóng quân đánh Nhật giải phóng thị xã Thái Nguyên trong cách mạng Tháng 8 - 1945; Địa điểm di tích Hồ Chủ tịch ở đồi Thành Trúc, xóm Vai Cày, xã Bản Ngoại,

Nhà sàn (xã Phú Định, ATK Định Hóa)- Ảnh: Tác giả

huyện Đại Từ (1954) và một số di tích ở huyện Võ Nhai, Phú Lương...

3- Nhóm di tích quan trọng cần đặt bia ghi dấu sự kiện gồm:

Địa điểm di tích Tổng Cục chính trị quân đội nhân dân Việt Nam ở Định Biên; di tích nhà tù Chợ Chu;

Nhiều di tích khác cũng cần đặt bia ghi dấu sự kiện, bao gồm trên 70 di tích.

Đầu tư phương tiện và kỹ thuật nhằm bền vững hóa hệ thống các di tích phục hồi, bảo tồn và tôn tạo được quan tâm đặc biệt. Các di tích gốc ở ATK Việt Bắc hầu hết là hầm, hào, lán trại thường đào sâu vào núi hoặc được làm bằng tre, nứa, gỗ... nằm sâu nơi núi rừng và ẩm ướt nên nhanh bị huỷ hoại. Trừ một số di tích và chi tiết phải phục hồi theo yêu cầu bắt buộc là dùng vật liệu gốc (tre, nứa, lá, gỗ...), các di tích còn lại nên phục hồi theo phương pháp kỹ thuật và công nghệ hiện đại, dùng các loại vật liệu bền vững giả vật liệu gốc, như: hệ thống kết cấu chịu lực (khung, cột, xà...) dùng bằng thép ống; các vách nứa,

đòn tay, rui, mè, kèo... nhưng phải ngâm tẩm kỹ qua thuốc chống mối mọt; nếu các kết cấu xà, cột ... có tiết diện lớn có thể dùng bê tông cốt thép.

Nhìn chung, các chất liệu phục chế thể khối đặt tại các di tích được làm bằng chất liệu gốc, hoặc ống thép, bê tông cốt thép... đều phải phủ composit theo mẫu mã và màu sắc hiện vật gốc. Các lư hương, đỉnh, đồ tế lễ đặt tại các di tích làm bằng đá Thanh liền khối, khắc chạm theo phong cách truyền thống. Nhà bia xây dựng theo kiểu phương đình truyền thống hai tầng, tám mái, thay 4 cột bằng cốt thép giả gỗ, mái bằng bê tông dán ngói cổ phục chế;

Phần nền các lán, hầm hào, đường đi lại trong di tích dùng đất đồi trộn xi măng pha mầu đất tự nhiên phù hợp với từng nơi, từng vùng hoặc rải sỏi trên nền bê tông giả đất để chống trơn, cũng có thể lát bằng đá Thanh đặt nghiêng, hoặc đá sỏi miết mạch...

Quan tâm đầu tư bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa phi vật thể vùng ATK (cập nhật thông tin trên mạng, trên các trang website...)

vừa bảo đảm lưu giữ lâu dài, vừa tiện cho việc nghiên cứu, học tập, quảng bá tuyên truyền, vừa giảm thiểu tối đa các chi phí về nhân lực, vật lực, thời gian và kinh phí...

Với sự nỗ lực của Tỉnh ủy, Hội đồng Nhân dân, Ủy ban Nhân dân tỉnh, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch, Bảo tàng, Ban Quản lý di tích & danh thắng Thái Nguyên cùng Ủy ban Nhân dân các huyện, đồng bào các dân tộc, sự chỉ đạo sát sao của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch - Cục Di sản văn hóa, Bảo tàng Cách mạng Việt Nam, việc bảo tồn, phát huy giá trị di tích lịch sử ATK gắn với đầu tư phát triển điện, đường, trường, trạm... chắc chắn sẽ làm thay đổi bộ mặt, tạo ra động lực mới phát triển kinh tế, xã hội Thủ đô kháng chiến năm xưa.

Dựa vào tổng số di tích lịch sử văn hóa cấp quốc gia của Thái Nguyên là 35 di tích. Xếp hạng cấp tỉnh là 30 di tích, làm căn cứ cho đầu tư kinh phí phục hồi, tôn tạo di tích lịch sử cách mạng ATK. Nhưng việc đầu tư kinh phí lập hồ sơ khoa học từ vốn chương trình mục tiêu còn nhỏ giọt, việc đầu tư phục hồi, tôn tạo gắn với lập hồ sơ khoa học còn hạn chế, nên không ít di tích được tôn tạo mới chỉ dựa vào bản lược kê lý lịch tổng kiểm kê.

Từ năm 2001 - 2005, các di tích lịch sử cách mạng ATK - Thủ đô kháng chiến ở Thái Nguyên được đầu tư 19,9 tỷ đồng. Các cụm di tích quan trọng đã được phục hồi tôn tạo như:

- Tại đồi Khau Tý, xã Diêm Mặc nơi Chủ tịch Hồ Chí Minh ở và làm việc đầu tiên tại ATK Định Hóa (20/5/1947) phục dựng nhà sàn, tôn tạo hầm hào, đường nội thị di tích, cây hoa râm bụt cổ thụ Bác Hồ trồng, cây đa Người ngồi dưới tán sáng tác bài thơ *Cảnh khuya* vãn lên xanh trong đôi vầu, cọ tốt tươi, làm đường vào, bãi đỗ xe và bia ghi sự kiện... đã phần nào làm sống lại Phủ Chủ tịch ở Thủ đô kháng chiến năm xưa.

- Di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Tỉn Keo, ghi dấu Chủ tịch Hồ Chí Minh chủ tọa Hội nghị Bộ chính trị (6/12/1953) quyết định mở chiến dịch Điện Biên Phủ đã được phục hồi 2 lán làm việc và lán bảo vệ, giúp việc, đã triệt hạ nhà bia, tứ trụ, phục dựng lán ngủ nghỉ của Bác, bếp ăn, bãi tập võ... chăm bón vầng hoa râm bụt và cây bưởi Bác trồng, kết nối với bia ghi sự kiện.

- Tại đồi Nà Đình, Khuôn Tát, phục dựng lán Bác ở làm việc (1948, 1953, 1954), hầm địa đạo, xây bờ bao "Cây đa Bác Hồ ở Khuôn Tát" và đặt bia ghi dấu đoạn suối nơi Bác cùng anh em bảo vệ tắm giặt, câu cá...

- Trên đỉnh đèo De, vào 19/5/2005 (Kỷ niệm 115 ngày sinh nhật Bác) khai trương Nhà tưởng niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh - công trình Bộ Chính trị giao Đảng bộ, nhân dân Thủ đô Hà Nội tặng thủ đô kháng chiến-Thái Nguyên... đã làm cho quần thể di tích lịch sử cách mạng ATK thực sự là những di sản văn hóa - du lịch có giá trị, hấp dẫn du khách.

- Nhà nước đã đầu tư 120 tỷ đồng (1995 - 2000) xây dựng điện, đường, trường, trạm, phát triển kinh tế, nâng cao dân trí vùng ATK. Đến tháng 2/2006 thông đường nối khu di tích lịch sử ATK Định Hóa với khu di tích lịch sử Tân Trào, đã mở ra động lực mới, gắn kết giáo dục truyền thống cách mạng, học tập, làm theo tư tưởng và tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh với du lịch.

Để quản lý, khai thác di sản và du lịch khu ATK, Ban quản lý di tích & danh thắng Thái Nguyên được thành lập (tháng 7/2005) đã giúp cho việc bảo tồn, phát huy giá trị ngày càng bài bản, khoa học, và được nâng lên tầm cao mới.

- Ngoài các di tích lịch sử cách mạng ATK Định Hóa còn có một số thắng cảnh như Động Chùa Hang, thác Khuôn Tát, hồ Bảo Linh và đồi rừng vầu cọ bát ngát ở chân núi Hồng cũng được bảo tồn, phát huy giá trị.

- Đặc biệt lễ hội Lồng Tồng được Tổng Cục du lịch phối hợp với UBND huyện Định Hóa tổ chức phục dựng, khai hội Xuân từ 10 - 12 tháng Giêng được duy trì từ năm 2002 đến nay tại sân lễ hội Nhà tưởng niệm Bác Hồ, thu hút trên 10 vạn lượt người/lễ hội, khiến các di tích lịch sử ATK - Thủ đô kháng chiến càng trở nên sống động, linh thiêng.

- Các di sản văn hóa phi vật thể của đồng bào Tày, Nùng, Dao, Sán Chí... ở vùng ATK rất phong phú. Tại Tỉn Keo, Nhà Văn hóa - Thông tin Thái Nguyên mở lớp đàn Tính, hát Then cho 40 học viên (2003), Tổng cục Du lịch đầu tư cho đội văn nghệ xóm Tỉn Keo trang phục, đàn Tính, tặng âm nay đã thường xuyên phục vụ tốt các tuor du lịch. Đặc biệt, việc bảo tồn múa Rối Tày ở Thẩm Rộc (xã Bình Yên) còn lại duy nhất ở vùng Việt Bắc (có 14 nghệ nhân) đã

được Bộ Văn hóa - Thông tin công nhận là Nghệ nhân dân gian⁴. Việc vận động bảo tồn nhà sàn, phát huy nghề đan lát, dệt vải được phục hồi từng bước tạo ra sản phẩm du lịch về văn hóa dân tộc...

Viện Văn hóa - Thông tin, Sở Văn hóa - Thông tin triển khai điều tra bảo tồn văn hóa phi vật thể các xã ATK huyện Định Hóa và Đại Từ, sưu tầm được 161 tư liệu và 91 ảnh chụp⁵ ... gồm có sắc phong, văn bia, hát Ví, hát Lượn, ký ức của các lãnh đạo Đảng, Nhà nước, quân đội và người dân được ghi chép trong hồi ký, chuyện kể, sách báo được phân loại lưu trữ, khai thác đã chuyển giao cho Ban Quản lý di tích & danh thắng Thái Nguyên, lập Trung tâm Thông tin tại Nhà trưng bày ATK Định Hóa nhằm phục vụ nghiên cứu, học tập, du lịch, dịch vụ... Từ thông tin tư liệu, hiện vật và các nhân chứng lão thành cách mạng khi trở về nguồn, được Ban Quản lý di tích & danh thắng Thái Nguyên cùng chính quyền địa phương phức tra thì số di tích ATK ở Định Hóa được tăng từ con số 97 (năm 1998) lên 129 điểm.

Huyện Định Hóa được các cơ quan, đơn vị từng đã ở ATK thời kháng chiến, trở lại xây dựng công trình đền ơn đáp nghĩa như các xã Phú Đình, Bảo Biên, Điềm Mặc, Bình Thành, Thanh Định được xây 12 nhà văn hóa, nhà cộng đồng, 3 trường học, trạm xá. Huyện Võ Nhai được tặng 3 nhà văn hóa. Huyện Phú Lương được bệnh viện quân đội 108 tặng trạm xá xã Yên Ninh... Ngoài ra, các cơ quan Trung ương từng ở ATK thời chống Pháp cùng các tấm lòng từ thiện cả nước đã ủng hộ, giúp đỡ đồng bào vùng chiến khu Việt Bắc năm xưa hàng trăm ngôi nhà tình nghĩa, quà tặng khuyến học, phương tiện nghe nhìn.

Tỉnh Thái Nguyên triển khai thực hiện theo đúng tiến độ, cơ bản hoàn thành vào cuối 2005, được Bộ Văn hóa - Thông tin trình Chính phủ cho tiếp tục kéo dài chương trình đến năm 2009. Kể từ năm 1997, tức từ sau khi Thủ tướng Võ Văn Kiệt khai trương Nhà trưng bày ATK Định Hóa đến nay - 15 năm qua có trên hai triệu lượt khách du lịch trong nước và quốc tế hành hương về các di tích

lịch sử ATK. Tính riêng Năm Du lịch quốc gia Thái Nguyên 2007 "Về Thủ đô gió ngàn", "Chiến khu Việt Bắc" có 578.000 lượt khách tham quan (đến 1/8/2007), trong đó có 1875 đoàn⁶ hành hương về Thủ đô kháng chiến dâng hương tưởng niệm Bác Hồ.

Từ kết quả trên, chứng tỏ khoa học lịch sử có vai trò cực kỳ quan trọng - một yếu tố quyết định thành công cho việc bảo tồn, phát huy giá trị di tích lịch sử văn hóa nói chung, và di tích lịch sử ATK - Thủ đô kháng chiến nói riêng: từ khâu khảo sát điền dã, sưu tầm tài liệu, hiện vật, lời kể nhân chứng, ký ức, phim ảnh... để phục dựng, tái tạo, phục hồi di tích, giúp cho các nhà bảo tồn, kiến trúc sư có cơ sở khoa học lập thiết kế và tổ chức thi công bảo tồn, phát huy giá trị di tích.

Người làm bảo tồn, phát huy giá trị di tích lịch sử cách mạng ATK - Thủ đô kháng chiến ngoài có tâm, có tầm, thì nhất thiết phải có cái gốc miệt mài nghiên cứu khoa học lịch sử gắn với bảo tồn di tích - kiến trúc - du lịch, hay nói như TS. Đặng Văn Bài, Cục trưởng Cục Di sản văn hóa: "Hai yếu tố quan trọng nhất là tính nguyên gốc và tính chân xác lịch sử của di tích"⁷

D.K.T

Chú thích:

- 1- Quyết định số 784/TTg ngày 22/9/1997 của Thủ tướng Chính phủ về việc xây dựng Quy hoạch tổng thể bảo tồn, tôn tạo và phát huy khu di tích lịch sử cách mạng Chiến khu Việt Bắc.
- 2- Hồ Chí Minh với việc xây dựng ATK Định Hóa trong căn cứ địa Việt Bắc, Ban tuyên giáo Tỉnh ủy Thái Nguyên, Sở Văn hóa - Thông tin Thái Nguyên tái bản năm 2004, Tr. 8.
- 3- Công ty tư vấn kiến trúc, Hội kiến trúc sư Việt Nam, Dự án đầu tư phục hồi, bảo tồn, tôn tạo và phát huy khu di tích lịch sử cách mạng Chiến khu Việt Bắc.
- 4- Nguyễn Đình Hưng, Định Hóa với việc gìn giữ và phát huy truyền thống văn hóa dân tộc, *Tạp chí Văn hóa Thái Nguyên*, số tháng 10 -11/2006, Tr. 16.
- 5- Danh mục tài liệu khoa học phụ điều tra văn hóa phi vật thể các xã ATK Định Hóa và Đại Từ, Phòng Quản lý Văn hóa - Thông tin, Sở Văn hóa - Thông tin Thái Nguyên 2007.
- 6- Số liệu do Nhà trưng bày ATK Định Hóa và Nhà tưởng niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở đèo De, xã Phú Đình, huyện Định Hóa cung cấp (tháng 8/2007).
- 7- *Tạp chí Di sản văn hóa*, số 2 (19) - 2007, Tr. 11.